

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ

Соціально-педагогічні характеристики акцентуацій характеру учнів підліткового віку в умовах міста

Дипломна робота з соціальної педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень
«Магістр»)

студентки 6 курсу 62 групи
галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

напряму підготовки:

8.01010601 Соціальна педагогіка

Папченко Вікторії Юріївни

Керівник:

Доктор педагогічних наук,
Професор **Н.А. Сейко**

Рецензент: кандидат соціологічних наук,
доцент, завідувач кафедри соціальної
роботи Житомирського економіко-
гуманітарного інституту «Україна»
Г.В. Булова

Допущено до захисту
протокол засідання кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності
№ 11 від 18 травня 2015 року

Оцінка:

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____

ECTS: _____

Члени комісії:

(підпис)

Сейко Н.А.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Коляденко С.М.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Павлик Н.П.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Тарасенко Н.Л.

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В УМОВАХ МІСТА	
1.1. Аналіз основних понять дослідження.....	6
1.2. Акцентуації характеру учнів підліткового віку як об'єкт дослідження.....	13
1.3. Соціально-педагогічна характеристика вікової специфіки учнів підліткового віку	35
1.4. Умови міста як фактор впливу на процес формування акцентуацій характеру учнів підліткового віку	50
Висновки до розділу 1	58
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК АКЦЕНТУАЦІЙ ХАРАКТЕРУ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ В УМОВАХ МІСТА	
2.1. Програма емпіричного дослідження	60
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження соціально-педагогічних характеристик акцентуацій характеру учнів підліткового віку в умовах міста.....	63
2.3. Рекомендації соціальному педагогу ЗНЗ щодо роботи з учнями підліткового віку з різними типами акцентуацій характеру	84
Висновки до розділу 2	91
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	96
ДОДАТКИ.....	102

Вступ

Актуальність дослідження. Кожен віковий етап в житті людини має свої особливості. У такі періоди людина розвивається, удосконалюється, розкриває свої таланти, формується як особистість, індивідуальність. Важливу роль у становленні людини-особистості відіграють перші етапи життя, до яких відноситься і підлітковий вік. Підлітковий період є важливим етапом психічного та особистісного розвитку. Він характеризується особливими видами діяльності, новоутвореннями, соціальною ситуацією, специфічним перебігом кризи. Значні зміни відбуваються у розвитку інтелектуальної, спонукальної та емоційно-вольової сфер, у становленні самосвідомості.

Особистість підлітка, формується та розвивається під впливом багатьох факторів: об'єктивних і суб'єктивних, природних і суспільних, внутрішніх та зовнішніх, незалежних та залежних від волі та свідомості людей, які діють стихійно або згідно визначеної мети. При цьому підліток не є пасивною істотою, яка фотографічно відображає зовнішній вплив. Він виступає як суб'єкт формування власної особистості, тобто становлення себе, як соціальної істоти. Даний процес відбувається під впливом оточуючого середовища та системи виховання. Результат – сформована соціальна особистість, з власними індивідуальними характеристиками (характер, рівень комунікацію, рівень тривожності, стресостійкість тощо), яка взаємодіє з іншими людьми.

Кожен тип акцентуації характеру має свої особливості, індивідуальні характеристики, які різнять його з-поміж інших типів. Маючи відповідну акцентуацію, підліток наділений рядом певних ознак, які стимулюють його поведінку у відповідній ситуації, допомагають або навпаки заважають співіснувати з іншими людьми в соціумі. Наприклад, підліток, що має гіпертимний тип здебільшого прагне бути лідером, а в той же момент підліток з педантичним типом охоче поступається лідерством іншим людям. За несприятливих соціально-психологічних умов виникають труднощі у розвитку особистості, зокрема формування акцентуацій характеру. Охарактеризувавши акцентуації характеру, можна знайти правильний підхід до особистості підлітка, певним чином визначити поведінку в тій чи іншій ситуації. В той же

час акцентуації можуть розкрити особливості соціалізації, спрямованість в соціумі, можливість співіснування з іншими та досягнення поставлених цілей.

Даною проблемою займалося багато дослідників протягом довгого періоду такі як: В. Бехтерев, П. Ганнушкін, Е Кречмер, , К. Леонгард, А. Лічко і ряд інших учених.

Особливості акцентуації характеру в підлітковому віці підштовхнули нас до того, щоб розглянути їх з точки зору соціальної педагогіки, відшукати їх соціально-педагогічні характеристики. Саме тому темою дослідження було обрано: «Соціально-педагогічні характеристики учнів підліткового віку в умовах міста».

Об'єкт дослідження: акцентуації характеру учнів підліткового віку.

Предмет дослідження: соціально-педагогічні характеристики акцентуації характеру учнів підліткового віку в умовах міста.

Мета дослідження: дослідити взаємозв'язок акцентуації характеру учнів підліткового віку в умовах міста з їх соціально-педагогічними характеристиками.

Відповідно до об'єкту, предмету, мети визначено **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати зміст основних понять дослідження.
2. Визначити особливості акцентуації характеру підлітків в умовах міста.
3. Визначити соціально-педагогічні характеристики учнів підліткового віку в умовах міста.
4. Розробити рекомендації соціальним педагогам ЗНЗ щодо роботи з учнями підліткового віку з різними типами акцентуації характеру.

Методи дослідження. Для виконання поставлених дослідження використовувався аналіз наукової та науково-методичної літератури, опитувальник акцентуації характеру Леонгарда-Шмішека, соціометрія, методика діагностики рівня шкільної тривожності Філіпса, аналіз соціальних паспортів, статистичні методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів.

Практичне значення дослідження. Розроблено рекомендації соціальному педагогу ЗНЗ щодо роботи з учнями підліткового віку з різними типами акцентуацій характеру.

Апробація дослідження. Соціально-педагогічні характеристики акцентуацій характеру учнів підліткового віку в умовах міста // Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н. П. Павлик]. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2015. – С. 13-15.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дослідженні наведено теоретичне узагальнення та практичне розв'язання соціально-педагогічних характеристик акцентуацій характеру учнів підліткового віку в умовах міста. Результати наукового пошуку дали підстави для таких висновків:

1 Узагальнення теоретичних положень щодо визначення сутності базових понять та аналіз літератури дозволяє стверджувати, що дана тема не була ще розглянута в загальному вигляді, але були здійсненні дослідження її окремих частин.

2. За результатів дослідження можна зробити висновок про те, що гіпертимний тип акцентуації характеру переважає у підлітковому віці, як в умовах міста так і в умовах села. Була також відзначено що середовище проживання має безпосередній вплив на формування типу акцентуації.

3. На основі проведеного дослідження, зроблено висновок про те акцентуації характеру мають певний набір соціально-педагогічних якостей. Наше дослідження проілюструвало залежність умов проживання, соціального статусу, соціально-педагогічної ситуації сім'ї з акцентуаціями характеру учнів (як соціальної групи).

4. На основі опрацювання теоретичного матеріалу та аналізу результатів методик (опитувальник акцентуацій характеру Леонгарда-Шмішека, соціометрія, методика діагностики рівня шкільної тривожності Філіпса та аналіз соціальних паспортів класів) було розроблено рекомендації соціальним педагогам ЗНЗ щодо роботи з учнями підліткового віку, що мають різні типи акцентуацій характеру.

Гіпотеза нашого дослідження, яка ставилася перед його початком була підтверджена. Соціально-педагогічні характеристики акцентуацій характеру учнів підліткового віку в умовах міста можна виявити на мікрорівні (соціально-педагогічна ситуація сім'ї, стосунки в групі однолітків – займання певного соціального статусу) та на мезорівні (місто – як фактор впливу на формування акцентуацій характеру підлітків). Також було вирішено встановити залежність акцентуацій характеру з рівнем тривожності, що не підтвердило очікуванні результати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г. С. Вікова психологія: навч. посіб. [для студ. вищ навч. закл.] / Г. С. Абрамова.– 3-є вид, доповн. – Єкатеринбург : Ділова книга, 2002. – 704 с.
2. Андрєєва Г. М. Соціальна психологія / Г. М. Андрєєва. – М. : Владос, 1999. – 265 с.
3. Анн Л. Ф. Психологический тренинг с подростками / Л.Ф.Анн – СПб.: Питер, 2003. –271с.
4. Байярд Р. Т. Ваш беспокойный подросток / Р. Т. Байярд. – М. : «Академия», 1991. – 653 с.
5. Бродовська В. Й. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів / В. Й. Бродовська, В. О. Грушевкий, І. П. Патрик. – К. : «Професіонал», 2007. – 512 с.
6. Вакуленко О. В. Особливості соціального розвитку особистості у підлітковому віці / О. В. Вакуленко // Український соціум : Науковий журнал – 2004. – № 1. – С.95–99
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.— 1728 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. — 1440 с.
9. Винославська О. В. Психологія : навч. посіб / О. В. Винославська. – К. : ІНКОС, 2005 – 567 с.
10. Вікіпедія. Акцентуація [Електронний ресурс] / Вікіпедія – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Акцентуація> – Дата доступу: 02.04.2015. – Назва з титулу екрану
11. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. / [Скрипченко О. В., Долинська Л.В., Огороднійчук З. В. та ін.] ; под ред.. О. В. Скрипченко. – [2-ге вид.]. – К. : Каравела, 2009. – 400 с.
12. Вікова і педагогічна психологія : хрестоматія : навч посібн. [для студ. вищ навч. закл.] / І. В. Дубровіна, А. М. Прихожан. –М.: «Академія», 2001. –368с.

13. Вікова психологія : навч. посіб. / [Коханова О.П.,Сергеєнкова О. П., Столярчук О.А., Пасека О.В]. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 384 с.
14. Ганнушкин П. Б. Психология индивидуальных различий / П. Б. Ганнушкин. – М. : Тривола, 1982. –145 с.
15. Грінченко Б. Словарь української мови : [у 4 т.]. / Борис Грінченко. – К. : «Кієвская Старина». – Т. I–IV. - 1907—1909. – 1958 с.
16. Даль Владимир. Толковый словарь живого великорусского языка : [у 4 т.] / Владимир Даль. — М. : Русский язык. —Т. 1. — 1989-1991. — 699 с.
17. Даль Владимир. Толковый словарь живого великорусского языка : [у 4 т.]. / Владимир Даль. — М. : Русский язык. — Т. 4. — 1989-1991. — 683 с.
18. Елисеєв О. П. Практикум по психологии личности / О. П. Елисеєв. – СПб.: «Питер», 2001. – 560 с.
19. Захаров А.И. Неврозы у детей и подростков / А. И. Захаров. – М. : «Академия», 1988. – 349 с.
20. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : навч.-метод. посіб. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.
21. Керлих Г. Ребенок: от нуля до совершеннолетия / Г. Керлих. - М. : ТЦ «Сфера», 2005. – 534 с.
22. Кизименко Л. Д. Словник-довідник соціального педагога (для студентів та соціальних працівників) : міні-глосарій / Л. Д. Кизименко,Л. М. Бєдна Л. М. – Львів : ДЦ МОУ, 2000 – 86 с.
23. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К. : Радянська школа, 1989. – 352 с.
24. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг – СПб. : «Питер», 2000. – 179 с.
25. Краковский А. П. О подростках / А. П. Краковский. – М. :Педагогика, 1970. – 113 с.
26. Краткий психологический словарь [ред. - уклад. Л. А. Карпенко, А. В. Петровский, М. Г. Ярошевский. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.
27. Кулагіна І. Ю. Вікова психологія / І. Ю. Кулагіна. – М.: изд. УРАО, 1997. – 176 с.

28. Леонгард К. Акцентуирование личности / Карл Леонгард. – К. : Высшая школа, 1981. – 375 с.
29. Личко А. Е. Подростковая психиатрия : (Руководство для врачей). / А. Е. Личко – Изд. 2-е, доп. и перераб. – Ленинград : «Медицина», 1985. -. 416 с.
30. Личко А. Е. Акцентуации характера как концепция в психиатрии и медицинской психологии / А. Е. Личко // Обозрение психиатрии и медицинской психологии им. В. М. Бехтерева. – 1993. – №1. – С. 5–17.
31. Личко А. Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / А. Е. Личко. – Ленинград : «Медицина», 1983.– 76 с.
32. Лічко А.Є.Психопатії та акцентуації характеру у підлітків / А. Є. Лічко. – К. :Освіта, 1963. – 284 с.
33. Макарова І.В. Психологія: Короткий курс лекцій / І. В. Макарова. – М.:Юрайт-Издат, 2004. – С. 174 – 189.
34. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учеб. [для студ. пед. вузов] ; под ред. В. А. Сластенина. – [2-е изд.]. – М. : «Академия», 2000. — 192 с.
35. Мухіна В. С. Вікова психологія / В. С. Мухіна. – М.: «Академія», 1998. – 456 с.
36. Навчально-методичний кабінет [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ped-kopilka.com.ua/psihologija/metodika-diagnostiki-urovnja-shkolnoji-trevozhnosti-filipsa.html> - Дата доступу: 2014. – Назва з титулу екрана.
37. Немов Р. С. Психология : [учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Р. С. Немов. – [4-е изд.]. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 688 с. – («Общие основы психологии» : у 3 кн. кн.1).
38. Обухова Л. Ф. Детская психология: теория, факты, проблемы / Л. Ф. Обухова. – М. : Тривола, 1996. – 360 с.
39. Общая психология : Курс лекций для первой ступени педагогического образования / [сост. Рогов Е. И.]. – М. : Политиздат, 1998. – С. 411–419.
40. Ожегов С. И. Словарь русского языка : 70000слов / [ред. Н. Ю. Шведова]. — М. : Наука, 1991. — 917 с.
41. Павелків Р. В. Вікова психологія: підруч.[для студ. вищ навч. закл.] / Р. В. Павелків. – К.: Кондор, 2011. – 468 с.

42. Папиш В. Личность : Что это такое, свойства, качества и нарушения личности [Электронный ресурс] / В. Папиш. – Режим доступа: <http://coma.su/content/view/108/30/1/1> – Дата доступа: 03.08.2014. – Название з титулу екрана.
43. Педагогіка : психологічний словник / [ред.-упоряд. В. В. Давидов]. – М. : Педагогіка, 1983. – 448 с.
44. Подмазин С. И. Как помочь подростку с «трудным» характером / С. И. Подмазин, Е. И. Сибиль. – К. : Научно-практический центр «Перспектива», – 1996. – 160 с.
45. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование / С. И. Подмазин. – Запорожье : Просвіта, 2000. – 250 с.
46. Психологія та педагогіка : навч. посіб. / [Л. К. Аверченко, Т. В. Андриюшина, А. А. Булигіна, Л. А. Журевич та ін.]. – М. : ИНФРА-М-НГАЭиУ, 2000. – 246 с.
47. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста / Ф. Райс. – СПб.: «Питер», 2000. – 656 с.
48. Реан А. А. Психология и педагогика: учебник / А. А. Реан, Н. В. Бордосвкая, С. И. Розум – Питер. : СПб, 2002. — 432 с.
49. Рогов Є. І. Загальна психологія / Є. І. Рогов. - М.: ВЛАДОС, 1998. – 235 с.
50. Соціальна педагогіка : категорії і поняття: словник [авт.-уклад. Коляденко С. М., Сейко Н. А.]. – Житомир. : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 70 с.
51. Соціологія : словник термінів і понять / [Біленький Є. А., Козловець М. А., Федоренко В. О. та ін.] ; за заг. ред. Білецького Є. А. і Козловця М. А. – К. : Кондор, 2006. – 372 с.
52. Стан та соціальний захист сільських дітей : тематична державна доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2004 року / [авт. тексту Т. Ф. Алексеенко]. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2005. – 250 с
53. Столин В. В. Самосознание личности / В. В. Столин, А. Н. Аверьев. – М. : Из-во МГУ, 1983. – 284 с.
54. Столяренко Л. Д. Основы психологии / Л. Д. Столяренко. – Ростовн-на-Дону: «Фенікс», 1997. – 736 с.

55. Тарасова О. В. Термінологічний словник курсу «Основи психології та педагогіки» / О. В. Тарасова. – Кривий Ріг : Видавничий центр КТУ, 2005. – 59 с.
56. Тлумачний словник української мови / [уклад. Т. В. Ковальова, Л. П. Кориґа]. — Харків : Синтекс, 2002. — 672 с.
57. Тлумачний словник української мови : понад 12500 статей (близько 40000слів) / [ред. В. С. Калашник]. — Х. : Прапор, 2002. — 992 с.
58. Трофімов Ю. Л. Психологія / Ю. Л. Трофімов. – К.: Либідь, 2002. – 263 с.
59. Фельдштейн Д. И. Психология современного подростка / Д. И. Фельдштейн. – М.: Просвещение, 1987. – 221 с.
60. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності : теорія і практика / С. Я. Харченко – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 320 с.
61. Шадських Ю. Г. Психологія: Короткий навчальний словник : терміни і поняття / Ю. Г. Шадських, В. М. Піча. – Львів : «Магнолія 2006», 2008. – 276 с.
62. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.
63. Юнг К. Г. Психологические типы / К. Г. Юнг, В. В. Зеленский – Мн. : ООО "Попурри", 1998. – 656 с.
64. Яницкий О.Н. Социально-информационные процессы в обществе и урбанизация : урбанизация, научно-техническая революция и рабочий класс / О. Н. Яницкий. М. : Наука, 1972. – 382 с.
65. Яременко В. Новий тлумачний словник української мови : [у 3 т.] / В. Яременко, О. Сліпушко. — К. : «Аконіт». — Т. 3. — 2007. — 862 с.
66. Leonhard K. Akzentuirte Personallichkeiten / Leonhard K. – Berlin: Volk und Gesundheit, 1968. – 342 s.
67. Leonhard K. Akzentuirte Personallichkeiten / Leonhard K. – Berlin : Acad. Verlag, 1976. – 328 s.
68. Norma Shapizo and Jayme Adelson-Gordestein. The Oxford Picture Dictionary / Norma Shapizo and Jayme Adelson-Gordestein/ - Oxford University Press, 1998. – 173 p.